

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Факультет № 6
Кафедра соціології та психології**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

**з навчальної дисципліни «Проблеми домашнього насильства
та його профілактика і корекція»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

053 Психологія (практична психологія)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 26.08.2022 № 6

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
Протокол від 17.08.2022 №7

Розробники:

1. Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук
Маннапова К.Р.

Рецензенти:

1. Старший науковий співробітник, доцент кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, кандидат психологічних наук Воробйова І.В.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 ХНУВС, кандидат психологічних наук Греса Н.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		Самостійна робота
Семестр № 2 (1 курс)							
Тема № 1. Насильство як соціально-психологічна та правова проблема сьогодення.	46	8	0	8		30	залік
Тема № 2. Насильство проти дітей.	36	8	0	8		20	
Тема № 3. Насильство в освітній практиці.	16	2	0	4		10	
Тема № 4. Форми та методи надання допомоги постраждалим від насильства.	22	6	0	6		10	
Всього за семестр № 2:	120	24	0	26		70	

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю
	Всього	з них:				
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	
Семестр № 2 (1 курс)						
Тема № 1. Насильство як соціально-психологічна та правова проблема сьогодення.	28	2	0	2		24
Тема № 2. Насильство проти дітей.	28	2	0	2		24

Тема № 3. Насильство в освітній практиці.	30	0	0	0		30	Залік
Тема № 4. Форми та методи надання допомоги постраждалим від насильства.	32	2	0	2		30	
Всього за семестр № 2:	120	6	0	6		108	

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Насильство як соціально-психологічна та правова проблема сьогодення.

Практичне заняття 1. Загальне поняття про насильство.

Навчальна мета: ознайомлення студентів з сутністю поняття насильства та його видами; особливостями домашнього та гендерного насильства.

Кількість годин - 4 год. (денна форма навчання), 2 год. (заочна форма навчання).

Навчальні питання:

1. Підходи до вивчення насильства.
2. Особливості сучасної сім'ї та проблеми сімейного насильства.
3. Фактори ризику насильства в сім'ї. Визначення домашнього насильства.
4. Види та прояви домашнього насильства.
5. Причини домашнього насильства.
6. Гендерне насильство.
7. Торгівля людьми як прояв насильства.
8. Особливості особистості, що вчиняє насильство.

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття звернути особливу увагу на соціально-психологічні та правові аспекти насильства.

Теми рефератів:

1. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством.
2. Поняття дисоціації при насильстві.
3. Правда та міфи про гендерне насильство.
4. Торгівля людьми як соціальне явище: тенденції і шляхи профілактики.
5. Гендерні особливості я-образів жертв насильства. Гендерні конфлікти.

Проведення **Вправи «Дерево насильства»**

Мета вправи: визначити причини та наслідки сімейного насильства,

закріпити наданий матеріал, узагальнити наданий обсяг інформації щодо насильства в сім'ї.

Необхідні матеріали: аркуші для фліпчарту (за кількістю малих груп), маркери.

Хід справи: Учасники тренінгу об'єднуються у 4 групи і на аркушах для фліпчарту малюють «Дерево насильства», в якому корені символізують його причини, стовбур – саму проблему насильства:

- фізичне (група 1);
- психологічне (група 2);
- економічне (група 3);
- сексуальне (група 4).

Гілки – це конкретні форми, в яких здійснюється насильство щодо дитини, а листя та плоди – це наслідки насильства, які проявляються в поведінці дитини. Ведучий просить звернути увагу на багаторівневість причин та наслідків насильства в таких сферах: суспільство, сімейні стосунки та індивідуальні особливості людей. Ведучий пропонує відбити цю багатовимірність в деревах, які малюватимуть учасники. Після закінчення малюнку, групи презентують свої «дерева». Ведучий підбиває підсумки та звертає увагу учасників на роздатковий матеріал, де зазначено види, причини та наслідки насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дитиною.

Коментарі для ведучого. Під час презентацій напрацювань учасників ведучий звертає увагу присутніх на різноманітність наслідків однієї форми насильства, а також на те, що різні види жорстокості щодо дитини можуть призводити до однакових наслідків. Ведучий наголошує, що кожний вид насильства містить в собі психологічний складник, який накладає значний відбиток на поведінку та емоційний стан, її пізнавальну та мотиваційну сфери. Ведучий підводить учасників групи до розуміння того, що розв'язання проблеми насильства означає знищення її коренів.

Запитання для обговорення В яких формах може проявлятися фізичне (психологічне, економічне, сексуальне) насильство? Чим схожі і чим відрізняються дерева, намальовані різними групами? Що можна зробити, щоб позбутися плодів «дерева насильства»? Які заходи можуть цьому сприяти? Що можуть зробити працівники освіти в сфері подолання причин насильства? Що вони можуть зробити, щоб зменшити негативний вплив сімейного насильства на дитину? На її оточення?

Література.

1. Батрин Н. В. Стратегії та методи управління гендерними конфліктами. Режим доступу: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13562/1/Gender_Conflicts.PDF
2. Декларація ООН про викорінення насильства проти жінок: офіційний переклад. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text
3. Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. К.: Видавництво «К.І.С.», 2011. 196 с.
5. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с
6. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.

Допоміжна

1. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35, Серія Юриспруденція, том 2. С. 12-14.
2. Марценюк Т. Проблема гендерного насильства: міжнародний досвід і Україна. Режим доступу: <https://povaha.org.ua/problema-hendernoho-nasylstva-mizhnarodnyj-dosvid-i-ukrajina/>
3. Нагачевська Ю.С. Щодо сутності поняття «торгівля жінками з метою сексуальної експлуатації». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2' 2011. С. 376-386
4. Чайка В.В. Соціальна обумовленість криміналізації насильства в родині. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С.104-107
5. Female Genital Mutilation/Cutting: A Global Concern UNICEF, New York, 2016
Режим доступу: https://www.unicef.org/media/files/FGMC_2016_brochure_final_UNICEF_SP_READ.pdf

Практичне заняття 2. Загальне поняття про насильство.

Навчальна мета практичного заняття: ознайомлення студентів з сутністю поняття насильства та його видами; особливостями домашнього та гендерного насильства.

Кількість годин - 4 год. (денна форма навчання), 0 год. (заочна форма навчання).

Навчальні питання:

1. Обговорення Закону України № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству».
2. Правові засади протидії домашнього насильства.
3. Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству
4. Особливості особистості, що вчиняє насильство.
5. Алгоритм реабілітаційних заходів особистості, що вчиняє насильство.

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття звернути особливу увагу на соціально-психологічні та правові аспекти насильства, програму та алгоритм реабілітаційних заходів особистості, що вчиняє насильство.

Намагаючись вирішити проблему домашнього насильства, Верховна Рада України ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід (із використанням європейських стандартів) до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон), домашнім насильством визнаються діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Діяння визнається насильством лише тоді, коли воно порушує вимоги чинного законодавства і призводить чи може призводити до порушення конституційних прав і свобод члена сім'ї. Домашнє насильство може мати форму, як активних дій (нанесення побоїв, знищення майна тощо), так і бездіяльності, тобто пасивної поведінки особи, коли вона не вчиняє дій, які могла та повинна була вчинити, щоб запобігти настанню шкідливих наслідків (наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі).

Література.

1. Декларація ООН про викорінення насильства проти жінок: офіційний переклад. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text
2. Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. К.: Видавництво «К.І.С.», 2011. 196 с.
4. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с
5. Никифоряк Л. П., Орлеан А. М. Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. — Київ. : Видавництво «Фенікс», 2019. — 120 с. Режим доступу: <http://iom.org.ua/sites/default/files/analysis2019.pdf>

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за червень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 17.10.2020).
7. Миронюк Т.В. Правове регулювання запобігання гендерному насильству. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С.121-132

Тема № 2: Насильство проти дітей.

Практичне заняття 1.

Навчальна мета практичного заняття: ознайомлення студентів з особливостями насильства проти дітей, особливостями виявлення випадків насильства.

Кількість годин - 4 год. (денна форма навчання), 2 год. (заочна форма навчання).

Навчальні питання:

1. Різновиди та ознаки насильства щодо дітей. Наслідки жорстокого поводження з дітьми.
2. Сексуальне насильство над дітьми як соціальна і психологічна проблема.
3. Особливості дітей, які мають сексуалізовану поведінку та схильні до вчинення сексуального насильства.

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття звернути особливу увагу на соціальну і психологічну проблему насильства над дітьми, особливості шкільного насильства.

Дитину, яка тривалий час потерпає від насильства, можна виявити за низкою ознак фізичного, економічного, сексуального та психологічного характеру, зокрема:

Вид насильства	Ознаки
Фізичні	<ul style="list-style-type: none"> • Погіршення фізичного й психічного здоров'я, емоційні та неврологічні розлади. • Головний біль, біль у м'язах, синці, забиті місця відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки незвичайної форми та в різних частинах тіла. • Поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями. • Втрата ваги, зневоднення. • Наявність інфекцій, що передаються статевим шляхом.
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> • Відмова від навчання під тиском; • Одяг, взуття, що не відповідають сезону та погоді; старе вбрання; наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки). • Недоїдання. • Наявність житлових проблем (негараздів).

Сексуальні	<ul style="list-style-type: none"> • Інфекції, що передаються статевим шляхом. • Травми та пошкодження статевих органів. • Примусове залучення до комерційного сексу.
Психологічні	<ul style="list-style-type: none"> • Страхи, тривожність, постійне почуття небезпеки (завжди перебуває напготові), нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності. • Труднощі з концентрацією. • Наявність скарг психосоматичного характеру. • Депресія; нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо. • Надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом «лінощів», «нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки» та підсилюють почуття провини). • Втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття/прагнення самотності та ізоляваності. • Уникання погляду в очі. • Суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя. • Почуття провини, сорому за отримані фізичні ушкодження. • Звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати ситуацію, власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрілості з безмежною довірливістю. • Відкладання часу звернення за допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на виявлення та зміну ситуації. • Зневіра в можливості змін у власному житті на краще, відсутність ініціативи, страх перед життям, втрата сенсу і інтересу до життя.

Теми рефератів:

1. Форми проявів сексуального насильства щодо дітей.
2. Особливості підготовки спеціалістів до соціально-просвітницької діяльності у сфері профілактики насильства.
3. Проблема інцесту: психологічний зміст.
4. Соціально-педагогічна підтримка дітей груп ризику.

Література.

1. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с
2. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.
3. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35, Серія Юриспруденція, том 2. С. 12-14.

4. Чайка В.В. Соціальна обумовленість криміналізації насильства в родині. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С.104-107
5. Sub-group against Sexual Abuse and Exploitation of Children. Semantics or Substance? In Towards a shared understanding of terminology referring to the sexual abuse and exploitation of children. Geneva: NGO Group for the Convention on the Rights of the Child, 2005. 119 p.

Практичне заняття 2.

Навчальна мета практичного заняття: ознайомлення студентів з особливостями насильства проти дітей, особливостями виявлення випадків насильства.

Кількість годин - 4 год. (денна форма навчання), 0 год. (заочна форма навчання).

Навчальні питання:

1. Виявлення випадків насильства.
2. Опитування дітей–потерпілих або свідків насильства.
3. Основні фактори та шляхи подолання жорстокого поводження з дітьми.

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття звернути особливу увагу на соціальну и психологічну проблему насильства над дітьми, особливості шкільного насильства. Обговорення кейсів.

Ознайомлення із методиками:

1. Опитувальник для дослідження психотравмуючої події (автор: В. Г. Панок). Призначений для дослідження психотравмуючої події. Для підлітків і дорослих, побудований на процесі аналізу життєвого шляху клієнта
2. Стандартизоване інтерв'ю батьків, діти яких зазнали кривдження й знаходяться у стані посттравматичного стресу. (Розроблене у Йельському центрі вивчення дітей).
3. Методика «Кінетичний малюнок сім'ї». Проективна методика. Допомогає виявити ставлення дитини до членів своєї сім'ї, сімейні взаємини, які викликають тривогу або конфлікти, виявляє, як дитина сприймає взаємини з іншими членами сім'ї і своє місце в сім'ї. Вік досліджуваного: з 10 років.

Теми рефератів:

1. Особливості корекції сприйняття тілу й неадекватної віку сексуальності.
2. Методи діагностики насильства.
3. Методи діагностики насильства у дітей.

Література.

1. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с
2. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.

3. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35, Серія Юриспруденція, том 2. С. 12-14.
4. Чайка В.В. Соціальна обумовленість криміналізації насильства в родині. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С.104-107

Тема № 4: Форми та методи надання допомоги постраждалим від насильства.

Практичне заняття 1.

Навчальна мета практичного заняття: ознайомлення студентів з законодавчою базою та нормативно-правовим забезпеченням системи захисту від насильства, а також заходами щодо запобігання насильству та формування ненасильницьких моделей поведінки серед дітей та молоді.

Кількість годин - 4 год. (денна форма навчання), 2 год. (заочна форма навчання).

Навчальні питання:

1. Законодавча база та нормативно-правове забезпечення системи захисту від насильства.
2. Заходи щодо запобігання насильству та формування ненасильницьких моделей поведінки серед дітей та молоді.
3. Інформаційно-просвітницька, профілактична та методична робота щодо формування ненасильницьких моделей поведінки серед дітей та молоді.

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття звернути особливу увагу на існуючі програми реабілітації осіб, що зазнали насильства.

1. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

- приймають інформацію про випадки вчинення домашнього насильства або реальної загрози його вчинення;
- забезпечують надання особам, які постраждали від домашнього насильства, психологічної, соціально-педагогічної, соціально-економічної, інформаційної та юридичної допомоги;
- у разі необхідності направляють постраждалих осіб до центрів соціально-психологічної допомоги;
- здійснюють соціальний супровід сімей та осіб, де мають місце випадки вчинення домашнього насильства або в яких існує реальна загроза його вчинення;
- проводять оцінку потреб сімей та осіб, де мають місце випадки вчинення домашнього насильства або в яких існує реальна загроза його вчинення;
- інформують місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, уповноважені підрозділи органів Національної поліції України про виявлення фактів домашнього насильства за наявності

добровільної поінформованої згоди постраждалих осіб, крім випадків вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб або виявлення актів насильства кримінального характеру, коли така згода не вимагається; у випадку вчинення насильства стосовно дитини – інформують не пізніше однієї доби служби у справах дітей та уповноважені підрозділи органів Національної поліції України.

2. Центри соціально-психологічної допомоги:

- надають в умовах цілодобового стаціонару допомогу та тимчасовий притулок особам, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують тимчасового притулку, у разі відсутності у зазначених осіб засобів до існування;
- надають соціальні послуги особам шляхом консультування за допомогою телефонного зв'язку, а також в умовах денного стаціонару без забезпечення тимчасовим притулком і харчуванням;
- надають консультації з питань застосування норм законодавства, допомогу в оформленні документів, забезпечує захист та реалізацію прав дітей, молоді та сімей, зокрема шляхом представлення їх інтересів перед третіми особами;
- проводять оцінку потреб осіб, які звернулися до центру, складають разом з ними індивідуальний план заходів щодо усунення складних життєвих обставин з установленням строку його виконання;
- проводять психологічну діагностику з метою психологічної корекції, реабілітації та адаптації;
- надають посередницькі послуги під час здійснення діагностичних заходів, у разі потреби здійснюють профілактичні та лікувально-оздоровчі заходи, надають першу невідкладну медичну допомогу у разі нещасного випадку;
- інформують центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання особи, яка звернулася до центру, про необхідність надання їй подальшої соціальної підтримки;
- порушують перед відповідними органами клопотання про застосування передбачених законодавством санкцій до фізичних та юридичних осіб, у разі недотримання ними законодавства стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, що тимчасово проживають у центрі.

Теми рефератів:

1. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством.
2. Особливості підготовки спеціалістів до соціально-просвітницької діяльності у сфері профілактики насильства.
3. Соціально-педагогічна підтримка дітей груп ризику.
4. Торгівля людьми як соціальне явище: тенденції і шляхи профілактики.

Література.

1. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с

2. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.
3. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35, Серія Юриспруденція, том 2. С. 12-14.

Практичне заняття 2.

Навчальна мета практичного заняття: опрацювання алгоритмів та програм психологічної допомоги особам, що зазнали насильства.

Кількість годин - 2 год. (денна форма навчання), 0 год. (заочна форма навчання).

Навчальні питання:

4. Тренінги щодо запобігання насильству та формування ненасильницьких моделей поведінки серед дітей та молоді.
5. Особливості розробки та проведення інформаційно-просвітницької, профілактичної та методичної роботи щодо формування ненасильницьких моделей поведінки серед дітей та молоді.
6. Програми допомоги, профілактики та реабілітації осіб, що вчиняють насильство.

Підготовка програми реабілітації дорослої особи та дитини, що зазнала насильства.

Методичні вказівки. Під час підготовки до заняття звернути особливу увагу на існуючі програми реабілітації осіб, що зазнали насильства.

Вправа «Інтерв'ю»

Мета вправи: розвинути навички слухати співрозмовника та вдосконалити комунікативні навички; навчитись скорочувати комунікативну дистанцію в бесіді.

Хід вправи Вправу виконують в чотири етапи:

1. Учасники об'єднуються у пари. З цією метою ведучий звертається до аудиторії: «Будь ласка, знайдіть в групі людину, яку ви вважаєте найбільш схожою на вас. Без слів, лише очима домовтеся з нею та сформуєте пару. Якщо ви домовилися, візьміть стільці та сядте віч-на-віч»;
2. У кожній парі є 10 хвилин (5 хвилин на одну особу), щоб розповісти про себе. Люди, що опинилися в одній парі намагаються дізнатись про свого візаві якомога більше. «Зараз в кожного з вас є 5 хвилин (10 хвилин на пару), щоб розповісти про себе через 10 років. Уявіть, що минуло десять років, ви зустріли свого давнього приятеля або приятельку, вони розпитують вас, як справи, і ви розповідаєте про себе. Розповідайте, будь ласка, в теперішньому часі, так, ніби десять років вже минули. Дозвольте собі трішечки помріяти, відірвіть від буденної реальності»; 3. Група збирається в коло, і кожен з учасників коротко, але змістовно представляє свого співрозмовника. 4. На цьому етапі охочі коментують, чи правильно їх представили, чи повністю передали бажану для них інформацію.

Вправа «Зворотний зв'язок»

Мета вправи: формувати вміння давати зворотний зв'язок; відпрацювати навички визначення стану іншого на підставі невербальної інформації.

Хід вправи Кожен учасник групи обирає собі партнера, після чого протягом 3–4 хвилин в усній формі описує його стан, настрій, почуття, бажання в цей конкретний момент. Той, чий стан описується має підтвердити або спростувати припущення свого візаві. Учасники пари міняються ролями. Робота може відбуватись як в парах, так і в загальному колі (одна пара перебуває в центрі кола, а інші спостерігають та висловлюють власні припущення щодо стану особи, яка погодилася стати «об'єктом спостереження»).

Коментарі для ведучого Ведучий підкреслює необхідність зосередитись на невербальних проявах емоційного стану «співрозмовника», пропонує запам'ятати, на що саме спостерігач звертав увагу, оцінюючи стан свого співрозмовника.

Запитання для обговорення Чи важко було виконувати цю вправу? Чому? Які показники свідчили про стан партнера? На що учасники звертали увагу в першу чергу? Як ця вправа може стати у нагоді при спілкуванні з дитиною?

Література.

1. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с
2. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.
3. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35, Серія Юриспруденція, том 2. С. 12-14.

4.Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційніресурси в Інтернеті

Основна:

1. Батрин Н. В. Стратегії та методи управління гендерними конфліктами. Режим доступу: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13562/1/Gender_Conflicts.PDF
2. Декларація ООН про викорінення насильства проти жінок: офіційний переклад. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text
3. Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст. 35URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відкрита для

- підпису в Стамбулі (Туреччина) 11 травня 2011 р. та пояснювальна доповідь. К.: Видавництво «К.І.С.», 2011. 196 с.
5. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. – Харків: НТМТ, 2008. – 44 с
 6. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 344 с.
 7. Никифоряк Л. П., Орлеан А. М. Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. — Київ. : Видавництво «Фенікс», 2019. — 120 с. Режим доступу: <http://iom.org.ua/sites/default/files/analysis2019.pdf>
 8. Федоришин Г. М. Профілактика насильства в сім'ї та в освітньому середовищі: навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 254 с.

Допоміжна

1. Гуменникова Т.Р., Метіль А.С. Характеристика домашнього насильства: відповідальність і наслідки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35, Серія Юриспруденція, том 2. С. 12-14.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за червень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 17.10.2020).
3. Марценюк Т. Проблема гендерного насильства: міжнародний досвід і Україна. Режим доступу: <https://povaha.org.ua/problema-hendernoho-nasylstva-mizhnarodnyj-dosvid-i-ukrajina/>
4. Миронюк Т.В. Правове регулювання запобігання гендерному насильству. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С.121-132
5. Нагачевська Ю.С. Щодо сутності поняття «торгівля жінками з метою сексуальної експлуатації». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2' 2011. С. 376-386
6. Рущенко І.П., Швед О.В. Дитяча порнографія та небезпека спілкування дітей в Інтернеті. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2005. С. 461–465.
7. Чайка В.В. Соціальна обумовленість криміналізації насильства в родині. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С.104-107
8. Sub-group against Sexual Abuse and Exploitation of Children. Semantics or Substance? In Towards a shared understanding of terminology referring to the sexual abuse and exploitation of children. Geneva: NGO Group for the Convention on the Rights of the Child, 2005. 119 p.

9. [Female Genital Mutilation/Cutting: A Global Concern UNICEF, New York, 2016](https://www.unicef.org/media/files/FGMC_2016_brochure_final_UNICEF_SPREAD.pdf) Режим доступу: https://www.unicef.org/media/files/FGMC_2016_brochure_final_UNICEF_SPREAD.pdf

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Пошукова система Google Академія (Google Scholar) - <http://scholar.google.com>
2. Сайт «Научная сеть» - <http://www.nature.ru/>
3. Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>
4. Сайт «Cyberleninka» - <https://cyberleninka.ru/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/> Пошукова система Google Академія (Google Scholar) - <http://scholar.google.com>
6. Сайт «Научная сеть» - <http://www.nature.ru/>
7. Сайт «Brain Maps» - <http://brain-maps.org/>
8. Сайт «Cyberleninka» - <https://cyberleninka.ru/>
9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. <http://www.nbuv.gov.ua/>